

FACTSHEET

OP GEPASTE WIJZE EXCUSES AANBIEDEN VOOR DE EFFECTEN VAN HET KOLONIAAL VERLEDEN

KADER

In de (internationale) academische wereld is de belangstelling op het gebied van Reparatory Justice in het kader van de erkenning van de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij, en als gevolg daarvan de verwerking van 'slavernijdossiers', in sneltempo toegenomen. Vele conferenties, congressen, symposia en studiedagen zijn aan dit onderwerp gewijd. In verschillende landen 'haasten' instellingen zich om spijt te betuigen, excuses uit te spreken of aan te bieden voor hun aandeel in de door aanverwante entiteiten, eeuwenlang gepleegde 'misdaden tegen de menselijkheid'.

Het leidt geen twijfel dat de toenemende belangstelling mede het gevolg is van de verschillende Internationale Verdragen en Resoluties van de Verenigde Naties (ondermeer 2001, 2009, 2021) en Resoluties van het Europese Parlement (2019, 2020). In de Resoluties worden landen die zich schuldig hebben gemaakt aan de mensenrechtenschendingen aangespoord om excuses aan te bieden en daarnaast passende maatregelen te treffen op het gebied van Reparatory Justice voorzover dat nog niet heeft plaatsgehad.

De internationale druk vanuit de wereldwijde Pan Afrikaanse Reparations-Bewegingen; de Caribische landen vertegenwoordigd in Caricom; de wereldwijde Burgergemeenschappen, Nazaten van de tot slaaf gemaakte Afrikanen en Mensenrechtenactivisten heeft de afgelopen tien jaar ook fors bijgedragen aan de vergroting van het besef en de bewustwording.

Het Internationaal VN Decennium voor mensen van Afrikaanse afkomst(2015-2024)¹ is mede het gevolg van de acties uit de wereldwijde Reparations-Bewegingen, Afrikaanse (diaspora) wetenschappers, Juristen en Mensenrechten-activisten teneinde politieke wil te bevorderen om de DDPA (Durban Declaration and Programme of Action) en het International VN Decennium in nationale actieplannen te implementeren.

¹ Nederlanders van Afrikaanse afkomst kunnen geboren zijn in Nederland, maar ook in de voormalige koloniën van Nederland of in Afrika zelf.

CONTEXT

In de 17e eeuw stond Nederland bekend als 'superpower' op zee vanwege de scheepvaart, de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij. Nederland bezat meer dan 50 zogenoemde 'handelsposten'.² In 1617 heeft Nederland de slavenhandel geïntroduceerd in Noord- en Zuid-Amerika.

Het aanbieden van excuses staat niet op zichzelf. Het vormt een belangrijk onderdeel van Reparatory Justice. In dit verband volgen we de grondbeginselen en richtlijnen inzake het recht op genoegdoening en schadeloosstelling voor slachtoffers van grove schendingen van de internationale mensenrechten-wetgeving

Het voordeel van de **betrokkenheidsstrategie** is dat nazaten van de tot slaaf gemaakten vanwege eigen ervaringen de gewenste inzichten op het gebied van de effecten van de trans-Atlantische slavenhandel, slavernij kunnen leveren.

In 2001 zijn de trans-Atlantische slavenhandel, slavernij en kolonialisme door de Verenigde Naties verklaard als 'misdaden tegen de menselijkheid'.³ In dat verband zijn landen die zich aan die misdaden schuldig hebben gemaakt opgeroepen om hun verantwoordelijkheid te pakken en 'genoegdoenings-programma's' te realiseren. Ook al heeft de huidige generatie part nog deelgehad aan die misdaden, voor de VN, inclusief Nederland waren relevant de effecten van die misdaden op de huidige en toekomstige generaties en de analyses die zijn uitgevoerd over de stand van zaken.

Het is belangrijk om te benadrukken dat voor de nazaten van de tot slaaf gemaakten de internationale verdragen de weg hebben vrijgemaakt voor een oprecht dialoog over de vereffening van het slavernijdossier. Vóór het ontstaan van deze Verdragen hadden ze niets om op terug te vallen.

² https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_Nederlandse_koloni%C3%ABn_en_handelsposten

³ In 2001 (<http://www.un.org/WCAR/durban.pdf>) als zodanig verklaard tijdens de derde VN wereld-anti racismeconferentie te Durban Zuid Afrika. Nederland bevond zich in 2002 onder de VN landen die zich hebben geschaard achter de Durban Verklaring en het Actieprogramma.

Je moet bij de vraag 'hoe bied je succesvol excuses aan voor slavernij?' proberen te leren van andere voorbeelden. Heel belangrijk is het proces: geef daarin de representanten van de slachtoffers een luide stem. Dat heeft de Nederlandse regering eind jaren negentig gedaan rond het vraagstuk van het gebrekkig verlopen Joodse rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog. Historici en onderzoekscommissies brachten de Nederlandse betrokkenheid bij de beroving van Joodse eigendommen in de oorlog aan het licht, en ook wat er na de oorlog fout is gelopen bij het rechtsherstel. Na goede gesprekken en onderhandelingen tussen representanten van de Joodse gedupeerden en de Nederlandse regering kwamen excuses, en een materieel gebaar. Het is een succes geworden doordat de Joodse organisaties die de getroffen en vertegenwoordigden vanaf het begin zijn betrokken bij het benoemen van het probleem, het denken over oplossingen en het denken over excuses (Trouw 2021).⁴

Aldus een goed voorbeeld van een (participatief) proces dat hoort bij de ontwikkeling van een herstelprogramma dat kan bogen op het succesvol bestrijden van de effecten van de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij. Ook al is het besef dat we in het kader van het Nederlandse slavernijverleden te maken hebben met een aangelegenheid waarvan de mensenrechtenschendingen niet in Nederland zijn voltrokken. Zodat de beleving anders ligt. Er zijn dan ook andere kaders nodig om tot besef en bewustwording aan te sturen.

In samenwerking met
Dr. Barryl Biekman

⁴ Vijf experts over de zin en onzin van excuses voor de slavernij <https://www.trouw.nl/binnenland/vijf-experts-over-de-zin-en-onzin-van-excuses-voor-de-slavernij-b2a14fcc/>

“Er zijn talloze manieren waarop mensen hun naam verliezen

Welke verhalen vertellen we onszelf om te overleven? Familielijnen die ophielden alsof vrouwen zoals zij niet bestonden

Maar zij bestonden...

*Zij bestonden ook vóór de Engelsen en de Portugezen
Zij bestonden in de tongval van hun voormoeders
Zij bestonden zelfs wanneer hun huid dat niet toeliet
Wisten op talloze manier hun naam, hun naam, hun naam terug te roepen*

Ze bestonden en bestaan in de voetsporen van hun nakomelingen

die opnieuw en opnieuw hun strijd eren.”

Woorden van Jasper Albinus, als onderdeel van zijn voordracht op 23 feb. 2022

Ter gelegenheid van de bijeenkomst 'Excuses Slavernijverleden' van de Gemeente Utrecht

HET BEGRIPPENKADER

Het is belangrijk overeenstemming te hebben over wat we onder Reparatory Justice verstaan. Want daar begint het mee. Concluderende uit de verschillende omschrijvingen en inzichten kunnen we rustig stellen dat het bij Reparatory Justice gaat om een proces van transformatie in het denken dat begint bij het erkennen dat de trans-Atlantische handel in Afrikanen en de slavernij misdaden tegen de menselijkheid zijn geweest en dat de effecten nog steeds voelbaar en zichtbaar zijn. In Nederland zijn de misdaden nog niet formeel vastgelegd in wet- en regelgeving.

Alle burgers in Nederland moet kennis worden bijgebracht dat die misdaden nog niet zijn verjaard, ook vanwege de effecten en dat pas in 2001 de weg door de Verenigde Naties is vrijgemaakt voor genoegdoeningsacties. Ze moeten onderricht worden over de relatie tussen het verleden en het hedendaagse racisme. Dit met voorbeelden omkleed. Ook vanwege het besef over de verantwoordelijkheid van de huidige generatie van de nazaten van de daders ten opzichte van de nazaten van de tot slaaf gemaakten.

Overheidscampagnes, respectievelijk voorlichting kunnen hierbij een rol vervullen zodat de door minister-president Rutte gevreesde polarisatie uitblijft. Ondermeer het hedendaagse racisme dat haar basis vindt in wetenschappelijke benaderingen uit het verleden ten aanzien van Afrika en de Afrikaanse menselijkheid. In het transformatieproces van het denken over slavenhandel en slavernij volgt het aanbieden van excuses. Dus niet het uitspreken van excuses maar het aanbieden ervan nadat het proces van erkenning diepgaand aan de orde is geweest.

Het aanbieden van excuses betekent ook dat het duidelijk moet zijn aan wie de excuses worden aangeboden of zijn geadresseerd aangezien de excuses door de geadresseerde 'partij' moeten worden geaccepteerd. Daarbij spelen de tekst van de excuses, de rituelen rondom de excuses en de plaats waar de excuses worden aangeboden een belangrijke rol. In het geval van de overzeese Nederlandse gebiedsdelen en Republiek Suriname is het evident dat de excuses op die grondgebieden worden aangeboden.

Een herstelprogramma is onlosmakelijk verbonden aan de erkenning. Gesteld kan worden dat excuses zonder een gedegen programma voor herstel van de materiële en immateriële 'schade' van eeuwenlange slavenhandel en slavernij, die nog steeds doorwerkt niet acceptabel geacht moet worden. Het is evident dat het herstelprogramma in samenspraak tussen de excusaanbieder en de excusaanvaarder wordt overeengekomen.

